

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:09.09.2020 ✓Accepted/Kabul:07.11.2020

DOI:10.30794/pausbed.792530

Araştırma Makalesi/ Research Article

Oğuz, O. (2021). "Enflasyon ve Büyüme Arasındaki İlişkinin Türkiye İstatistiksel Bölge Sınıflandırması Kapsamında Analizi" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 44, Denizli, ss. 325-338.

ENFLASYON VE BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TÜRKİYE İSTATİSTİKSEL BÖLGE SINIFLANDIRMASI KAPSAMINDA ANALİZİ

Onur OĞUZ*

Öz

Enflasyon, Türkiye ekonomisinde uzun yıllardır önemli bir sorun olarak güncelliğini korumuştur. Enflasyon oranlarının yüksek seyrettiği dönemlerde büyüme hızında da yavaşlamalar gözlenmiştir. Bu nedenle çalışmanın temel amacını enflasyon ve büyüme üzerindeki ilişkinin incelenmesi oluşturmaktadır. Akademik çalışmaların ağırlıklı olarak Türkiye geneline dikkate alması, bölgesel bazda yapılan çalışmaların çok az sayıda ve güncellikten uzak olması nedeniyle İBBS Düzey 2 seviyesinde enflasyon ve büyüme verileri detaylı olarak incelenmiştir. Ayrıca sonuçların daha iyi yorumlanabilmesi amacıyla nüfus, işsizlik ve eğitim düzeyi gibi açıklayıcı değişkenler de dikkate alınmıştır. Bu amaçla 2005-2018 yıllarını kapsayacak şekilde ve döneme ait ortalamalara dayanan veriler kullanılmıştır. İBBS Düzey 2 bölgeleri genel ortalamadaki konumlarına göre dört gruba ayrılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular iki değişken arasında güçlü olmayan; ancak negatif bir korelasyonun varlığına işaret etmektedir. Yapılan dördü bölge sınıflandırmanın bulgularının kıyaslanması ile makro bazdaki para ve maliye politikalarının yanı sıra bölgesel özelliklere dayalı daha yerel politikalar geliştirilmesinin de önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Enflasyon, Kişi Başına Reel Gelir, Büyüme, İBBS.*

THE ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN GROWTH AND INFLATION IN CONTEX OF NUTS CLASSIFICATION IN TURKEY

Abstract

Inflation has long been kept up to date as an important problem in Turkish economy for years. Growth rate slows-down during the periods of high inflation. The aim of the study is to examine the relationship between inflation and growth. Due to the fact that academic studies mainly take into account Turkey as a whole, and the studies carried out on a regional basis are very few and out of date, inflation and growth data at NUTS Level 2 have been examined in detail. In this study, NUTS-2 level data were analyzed. Also, different variables such as population, unemployment and education were taken into account to better interpret the results. The data covering the years 2005-2018 and based on the averages of the period were used. Regions divided into four groups according to their positions in the general averages. The correlation of findings is negative and not strong between the two variable. By comparing the findings of the quadruple classification, it has been found that it is important to develop more local policies based on regional characteristics as well as monetary and fiscal policies on a macro basis.

Keywords: *Inflation, Real Income per capita, Growth, NUTS.*

*Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, Batı Raman Kampüsü, BATMAN.
e-posta: oguzonur@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0001-5492-0038>)

1. GİRİŞ

Enflasyon hedeflemesi rejimi, özellikle 2000’li yılların başından itibaren oldukça yaygın kullanılan bir para politikası olmuştur. 2008 küresel finans krizinin yaşandığı dönemi takiben finansal piyasalarda istikrarın sağlanması, fiyat istikrarı hedefinin önüne geçmiştir. Ancak aradan geçen on yıldan uzun süreye bakıldığında fiyat istikrarı ekonomi politikalarındaki ağırlığını yine de korumaya devam edegelmiştir. Bunda enflasyon oranlarının düşük ve istikrarlı seyrinin büyüme oranlarına pozitif katkı yapacağını iddia eden Yeni Neoklasik Sentezin önemli payı vardır.

Türkiye ekonomisi XX. Yüzyılın son çeyreğinde birçok gelişmekte olan ülke gibi süreklilik arz eden bir yüksek enflasyon hatta dönem dönem hiperenflasyon süreci yaşamıştır. Gerek ulusal ekonomi yönetimlerinin gerekse IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumların reçeteleri, enflasyonun artış hızında bazı yıllar için bir iyileşme sağlasa da kalıcı bir düşüş 2000’li yıllara kadar gözlenememiştir. 2001 yılında uygulanmaya başlanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ile daha önce uygulanan döviz kuruna dayalı ekonomik program terk edilmiş; önce örtük, 2006’dan itibaren de açık enflasyon hedeflemesini esas alan para ve maliye politikaları tercih edilmiştir. Böylece 1990’lı yıllarda %60’ın üzerinde seyreden yıllık enflasyon 2000’li yıllarla birlikte genel olarak tek haneli değerlerde kalabilmiştir. Ancak yine de iç veya dış şoklardan kaynaklı olarak kısa süreli sert yükselişler gözlenmiş ve bu durum; ekonomideki dengeleri olumsuz etkileyen sonuçlara neden olmuştur. Kişi başına gelir düzeyi ise 1990’lı yıllarda sabit fiyatlarla 10.000 TL (4500 ABD doları) düzeyinde dalgalanırken, 2000’lerde genel bir yükseliş eğilimiyle 2008’de ilk defa 10.000 ABD dolarını aşabilmiştir. 2015 yılından sonra sık sık görülen kur ataklarının sonucunda Türk lirasının kalıcı değer kayıpları yaşaması cari fiyatlarla dolar bazında kişi başına düşen gelirden sürekli bir azalmaya yol açmıştır. Bununla beraber Türk lirası bazlı olarak ise sabit fiyatlarla çok sınırlı yükselişler görülebilmektedir.

2010’lu yılların ikinci yarısında, önceki yıllarla kıyaslandığında görece yüksek seyreden enflasyon oranları ve düşen büyüme hızı (ya da kişi başına gelirden dolar bazlı azalış), enflasyon ve büyüme arasındaki ilişki hakkında güncel ve genel bir değerlendirme yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Türkiye’ye yönelik çalışmalar, tespit edilebildiği kadarıyla ağırlıklı olarak makro düzeyde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda eşbütünleşme, VAR, nedensellik analizlerinin yanı sıra, asimetrik eşik regresyon ve nedensellik tahminleri de bulunmaktadır. Ancak bölgesel düzeyde (coğrafi veya İstatistikî Bölge Sınıflandırmasına göre) güncel bir çalışmaya rastlanılamamıştır. İstatistikî Bölge Sınıflandırması Sistemi hem sosyo-kültürel hem de ekonomik açıdan birbirine benzer illere dayanan bir tasnif yaptığından, bölgesel durumun daha iyi gözlenebileceği ve her bölgenin kendi koşullarının daha doğru şekilde tartışılacağı düşünülmüştür. Bu sayede tüm ülkeye yönelik homojen görünüşteki politika önerileri yerine daha bölgesel çapta değerlendirme yapılma imkanı da ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın, bu yönüyle literatüre yeni bir katkı sağlaması temel motivasyonu oluşturmuştur. Veri seti, bölgesel bazda oldukça kısıtlı olduğu için, ekonometrik yöntemlere dayalı analizlerin tutarlı ve sapmasız sonuç verememesi riski bulunmaktadır. Ancak, gelecekte yapılacak çalışmalara bir yön göstermesi açısından bu çalışmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın literatür taraması başlığı altında ilk olarak enflasyon büyüme ilişkisine yönelik teorik çerçeve hakkında kısaca bilgi verilecektir. Hemen ardından Türkiye ekonomisi üzerine yapılan çalışmaların yöntemleri ve bulguları özet olarak paylaşılacaktır. Takip eden kısımlarda İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması Sistemi hakkında bilgi verilecek; kullanılan veri seti ve yöntem açıklanacak; elde edilen bulgular özetlenecektir. Çalışma bulguların yorumlanması ve politika önerileri ile son bulacaktır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Parasal unsurlardaki değişimlerin ekonomi üzerindeki etkileri incelenirken, ilk çalışmalarda nominal ücretler ve işsizlik ya da nominal ücretler ve çıktı düzeyi dikkate alınmıştır. Bu konudaki ilk istatistiksel çalışma Phillips’e (1958) atfedilse de Fisher, Phillips’ten 32 yıl önce yayınladığı çalışmasında fiyat düzeyindeki değişim ile istihdam düzeyi arasında oldukça yüksek bir korelasyon olduğunu ilk ifade eden iktisatçı olmuştur (Fisher, 1973: 496; Snowdon ve Vane, 2012: 118). Fisher 1915-1925 dönemi için ABD’de dolar’ın satın alma gücündeki değişim ve istihdam arasında 0,94 düzeyinde bir Pearson korelasyon ilişkisi tespit etmiş; bu yüksek ilişkinin yalnızca konjonktür dalgalanmaları ile açıklanamayacağını belirtmiştir (Fisher, 1973: 497).

1950'li yıllara kadar makroekonomik modellerde eksik istihdam koşullarında yalnızca reel değişkenlerin etkili olduğu ve fiyatlar genel düzeyinin sabit olduğu, tam istihdam koşullarında da parasal değişkenlerin etkili olduğu savunulmuştur (Lipsey, 1978: 1). II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda politika uygulamalarında genellikle belirleyici konumda bulunan Keynesyen yaklaşım içinde IS-LM analizinin eksik bıraktığı fiyatlar genel seviyesindeki değişim durumu, Phillips tarafından ortaya atılan ve sonrasında diğer düşünürlerce geliştirilen, işsizlik oranı-fiyatlar genel düzeyi arasındaki ilişkinin sisteme eklenmesiyle giderilebilmiştir (Snowdon ve Vane, 2012: 124). Phillips (1958), talep fazlası yaşanan dönemlerde fiyatların artış hızının da giderek yükseleceğini, bunun da nominal ücretlerdeki değişim oranının önemli bir belirleyicisi olduğunu belirtmiştir. Emek talebinin fazla, işsizliğin düşük olduğu dönemlerde emek sahiplerinin daha yüksek ücret talebinde bulunurken, tersi durumlarda ücretlerini aşağı çekmede isteksiz olacaklarını; dolayısıyla işsizlik düzeyi ile ücretlerdeki değişim oranının doğrusal olmayan bir yapıda olduğunu ifade etmiştir (Phillips, 1958: 283).

Paranın dışsal kabul edilmesi, büyüme modellerine parasal yapının dâhil edilmemesi ve yalnızca reel değişkenlerle çalışılmış olunması, büyüme alanındaki oldukça geniş literatürde parasal değişkenlerin göz ardı edilmesi sonucunu doğurmuştur (Sidrauski, 1967: 796). Bununla birlikte, enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, özellikle 1950'lerin sonundan itibaren yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bunda özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından yüksek enflasyon deneyimlerinin yaşanması etkili olmuştur. Söz konusu yıllarda Keynesyen yaklaşımdaki eksik istihdam koşullarının enflasyonist bir ortama yol açmayacağı görüşü tartışılır bir hale gelmiştir (Emsen, vd., 2012: 26). Bu dönemdeki ilk çalışmalardan birinde, Wai (1959), az gelişmiş ülkeler için farklı enflasyon oranlarının farklı gelişmişlik seviyeleri ile ilişkili olup olmadığını sorgulamıştır. Korelasyon analizine dayalı ve ağırlıklı olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası verilerin kullanıldığı analizde, enflasyonun düşük olduğu dönemlerde büyüme hızının daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır (31 ülkeyi kapsayan analizde yalnızca Meksika'da enflasyon oranındaki farklılaşmalara rağmen, büyüme oranının neredeyse sabit kaldığı gözlenmiştir). Kaldor (1959), yavaş ve istikrarlı seyreden bir enflasyon oranının, belli bir dengede seyredecek ekonomik büyümeye katkı sağlayacağını iddia etmektedir. Black (1959), tam istihdam durumunda toplam arz eğrisi üzerinde sağa doğru kayıldıkça mal ve hizmet sahiplerinin pazarlık gücü artacağından getiri düzeyinin düşeceğine işaret etmiştir. Belirli bir sektöre yönelik olan aşırı talep maliyet enflasyonuna yol açacaktır. Yükselen enflasyon artan toplam talep ile birlikte ekonomiyi uyaracak ve reel çıktı düzeyinde (arz fonksiyonunda) artışa yol açacaktır. Ancak Black, ücret ve fiyat katılıklarının, aynı senaryonun düşüş yönünde birebir aynı etkiyi göstermesini engelleyeceğini belirtmiştir (Black, 1959: 145-146). Mundell (1965), enflasyon ile büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmiş; bunu da para miktarı ve paranın dolaşım hızı üzerinden açıklamıştır. Enflasyonu, parasal genişleme oranı ve büyüme oranı arasındaki fark olarak tanımlayan Mundell, paranın devir hızını da enflasyon oranının artan bir fonksiyonu olarak ifade etmiştir. Para basma suretiyle oluşturulan büyüme ne kadar yüksekse enflasyon oranında görülecek marjinal değişim de o kadar büyük olacaktır. Diğer yandan paranın dolaşım hızının enflasyon oranıyla beraber düştüğü durumda para arzının sabit kalması durumunda da parasal gelirden gerileme yaşanacağını belirtmiştir (Mundell, 1965: 99-100).

Sidrauski (1967), neoklasik Solow-Swan büyüme modelindeki reel değerlere parasal değişkenleri de ekleyerek yeni bir bakış açısıyla yaptığı değerlendirmesinde, parasal büyüklüklerdeki değişimlerin, ekonominin nispeten dengeli büyümede önemli etkilere yol açmayacağını ifade etmiştir. Dornbusch ve Frenkel (1973) enflasyonun, ekonomik denge, sermaye-emek oranı ve tüketim üzerindeki etkilerinin net bir şekilde ifade edilemeyeceğini belirtmişlerdir.

Lucas (1973), yaptığı ekonometrik analizler sonucunda fiyat seviyesinin daha durağan olduğu ekonomilerde enflasyon ve büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve nominal gelir düzeyini artırıcı politika uygulamalarının reel çıktı düzeyini de artırdığını; buna karşılık fiyat seviyesinin dalgalı olduğu ekonomilerde anlaşılabilir bir ilişki olmadığını ifade etmiştir (Lucas, 1973: 332-333).

Vogel (1974), Latin Amerika ülkeleri için 1950-1969 dönemine yönelik olarak yaptığı analiz sonucunda para arzındaki artışların (cari dönemde ya da bir gecikmeli dönem olarak farketmeksizin) enflasyon oranlarında iki yıllık artışa yol açtığını, ayrıca enflasyonla reel gelir artışları arasında da negatif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Stockman (1981) enflasyonun bir tür gizli vergi etkisi oluşturduğunu, bu nedenle de hem tüketim hem de yatırım harcamalarında etkisini göstereceğini, yatırımlarda getirinin düşmesine yol açacağını ve bu nedenle de

enflasyonun sermaye stokunu (büyüme) azaltacağını belirtmiştir. Grier ve Tullock (1989), 1951-1980 dönemi için, hem OECD ülkelerinde hem de dünyanın geri kalanında enflasyon ve büyüme arasında pozitif bir ilişki tespit edemediklerini; ancak OECD ülkeleri ve Amerika kıtasındaki OECD dışı ülkeler için enflasyon oranlarındaki oynaklık ile büyüme arasında negatif anlamı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

Enflasyon ve reel çıktı düzeyi arasındaki ilişki konusunda akademik çevrelerde kesin bir görüş birliği bulunmamaktadır. Özellikle erken dönem çalışmalarda enflasyon ile büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu genel kabul görmekle birlikte, burada da enflasyon oranının belli bir seviyede istikrarlı kalmasının mı yoksa yüksek enflasyonunun mu büyüme için pozitif etkili olduğu konusu tartışmalıdır. 1970'li yıllardan itibaren dünya ekonomisinde gözlenen yeni durum (stagflasyon), enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkinin ters işaretli olabileceğinin de kabullenilmesine yol açmıştır. Grier ve Tullock (1989), Levine ve Renelt (1992) ile Hinesline'nin (2007) çalışmalarında işaret ettiği gibi, özellikle reel büyüme yönelik analizlerde elde edilen ilişki sonuçları kullanılan yöntem, modele, enflasyon ve büyüme değişkenlerinin içsel olarak kabul edilip edilmemesine karşı çok kırılgan ve hassas bir yapıdadır ve tek modele indirgenerek dünya genelinde analizler yapılması uygun olmamaktadır. Bu tarz bir hassasiyet özellikle birden çok ülkeyi kapsayan panel analizlerinde daha çok gözlemlenmektedir. Her ülkenin kendine özgü iktisat politikaları uygulaması nedeniyle, bir bütün olarak enflasyon ve büyüme ilişkisini değerlendirmek oldukça problemlidir (Levine ve Renelt, 1992).

3. LİTERATÜR ÖZETİ

Bu çalışma Türkiye ekonomisi için enflasyonun büyüme üzerindeki etkisine yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle konuya ilişkin literatür derlemesi Türkiye'ye yönelik çalışmalarla sınırlandırılmıştır. İncelenen çalışmalar dört ana grupta özetlenebilir. Tek yönlü nedensellik ilişkisi kapsamında enflasyondan büyüme ya da büyümeden enflasyona yönelik nedensellik olduğunu tespit eden çalışmalar; değişkenler arasında asimetric ilişki olduğunu tespit eden çalışmalar ve nedensellik ilişkisine dayalı olmaksızın değişkenler arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar. Tablo 1'de Türkiye ekonomisi için enflasyon ve büyüme ilişkisini esas alan çalışmalar, analiz dönemi, değişkenler, kullanılan yöntemler ve sonuçlarıyla birlikte özetlenmiştir.

Tablo 1: Türkiye Ekonomisine Yönelik Literatür Analizi

Yazar(lar)	Analizin Kapsadığı Dönem	Kullanılan Değişkenler	Kullanılan Analiz Yöntemi	Elde Edilen Bulgular
Tek Yönlü Nedensellik İlişkisi: Enflasyondan Büyüme				
Karaca (2003)	1987:1-2002:4 / Çeyreklik	Reel GSYH ve TÜFE	Granger Nedensellik ve Regresyon	Enflasyondaki 1 puanlık artış, büyüme 0.37 puan düşürmektedir.
Berber, Artan (2004)	1987:1-2003:2 / Çeyreklik	Reel GSYH ve TÜFE ve TEFE	Granger Nedensellik ve Regresyon	Enflasyondaki 1 puanlık artış, büyüme 0.19 puan düşürmektedir.
Terzi (2004)	1924-2002 / Yıllık	GSYH ve TÜFE	Granger Nedensellik ve Regresyon	Enflasyondaki 1 puanlık artış, büyüme 1950-2002 döneminde 0.07 puan, 1971-2002 döneminde ise 0.08 puan düşürmektedir.
Kaya, Yılmaz (2006)	1983-2001	7 Coğrafi Bölgeye göre enflasyon ve büyüme	Panel Eşbütünlük ve Nedensellik	Marmara Bölgesi dışındaki bölgelerde enflasyon büyüme negatif etkilemektedir.
Yapraklı (2007)	1987:1-2007:1 / Çeyreklik	Reel GSYH ve TÜFE ve ÜFE	Granger Nedensellik, Eşbütünlük, Hata Düzeltme Modeli	TÜFE endeksindeki % 1'lik artış GSYH'yı %0.24 oranında, ÜFE endeksindeki % 1'lik artış ise %0.19 oranında azaltmaktadır.
Türkecul (2007)	1988:1-2005:4 / Çeyreklik	Tarım Sektörü Büyüme Oranı, TÜFE ve TEFE	Granger Nedensellik, VAR Analizi	Negatif nedensellik tespit edilmiştir. VAR Ayrıştırmasına göre Tarım sektöründe meydana gelen değişimleri enflasyonun açıklama derecesi düşük olup, %2 ile %7 arasındadır

Uysal, Mucuk, Alptekin (2008)	1950-2006 / Yıllık	Enflasyon ve Büyüme	Eşbütünleşme ve VAR Analizi	Uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi yoktur. Değişkenler arasında negatif Granger nedensellik tespit edilmiştir.
Akyazı ve Ekinci (2009)	1990-2007 / Yıllık	Sanayi Üretim Endeksi, TÜFE	Granger Nedensellik	Negatif nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Toker ve Gürel (2019)	1980-2016 / Yıllık	Kişi Başına GSYH, TÜFE, Gayrisafi Sabit Sermaye Yatırımları/ GSYH	ARDL Eşbütünleşme ve Toda-Yamamoto Nedensellik	Negatif nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Tek Yönlü Nedensellik İlişkisi: Büyümeden Enflasyona				
Akan ve Kanca (2015)	1980-2013 / Yıllık	GSYH, TÜFE, Dış Borç/ GSYH	VAR Analizi	Varyans Ayrıştırması sonuçlarına göre dış borçların enflasyon oranını artırıcı etkisi olduğu tespit edilmiştir
Topçu (2017)	2006:1-2017:2 / Çeyreklik	Reel GSYH, TÜFE, Emek	Granger Nedensellik, Eşbütünleşme	Uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi yoktur
Karabulut (2019)	2003:1-2018:1 / Çeyreklik	GSYH, TÜFE	Granger Nedensellik, Eşbütünleşme	Uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi yoktur
Asimetrik Analizler				
Akgül ve Özdemir (2012)	2003:1-2009:12	Reel GSYH, TÜFE	TAR Eşik Regresyon Modeli	Enflasyon için eşik değeri %1,26'dır. Enflasyonun ekonomik büyümeye etkisi, düşük enflasyon döneminde pozitif, yüksek enflasyon döneminde negatiftir. Düşük enflasyon döneminde enflasyonun etkisi daha kısa süreli, yüksek enflasyonda daha uzun sürelidir.
Sevinç ve Akıncı (2015)	1995-2013	İBBS Düzey 2'ye göre Ekonomik Büyüme, Enflasyon	Dinamik Panel Eşik Modeli	Bölgesel bazda %15'i aşan enflasyon oranları, bölgesel ekonomik büyümeyi negatif etkilemektedir.
Esen, Aydın, Aydın (2016)	2002:1 - 2015:1 / Çeyreklik	Ekonomik Büyüme, Enflasyon	TAR Eşik Regresyon Modeli	Enflasyonun, hesaplanan eşik değerinin (%8.89) üzerine çıkması büyümeyi negatif etkilemektedir.
Aydın (2017)	2005-2013 / Yıllık	İBBS Düzey 2'ye göre Büyüme ve İşsizlik üzerinde Enflasyonun etkisi	Panel Eşik Regresyon (Yumuşak Geçişli)	Fiyat istikrarının sağlanması ve korunması uzun dönemde büyüme için uygun ortamı oluşturmaktadır
Nedensellik İlişkisine Dayalı Olmayan Analizler				
Karaçor, Özer, Saraç (2011)	1988-2007 / Çeyreklik	Reel GSYH, TÜFE ve Reel Gayrisafi Yatırım Harc./GSYH	ARDL Eşbütünleşme	Enflasyondaki %1 artış, uzun dönemde ekonomik büyümede %0.055 azalışa neden olmaktadır.
Emsen, Turan, Aksu (2012)	1968-2008 / Yıllık	GSYH, Nüfus Artış Hızı, Brüt Sermaye Birikimi/ GSYH, Dışa Açıklık, TÜFE	Regresyon ve ARDL	Enflasyon büyüme üzerinde anlamlı bir değişken değildir.
Korkmaz (2017)	1998-2015 / Çeyreklik	TÜFE, ÜFE, GSYH, Para Arzı, Vadeli Mevduat Faiz Oranı, Reel Kredi Hacmi, Reel Döviz Kuru	Regresyon	Kısa dönemde GSYH artış oranı enflasyon üzerinde etkili değildir. Uzun dönemde GSYH TÜFE üzerinde negatif, ÜFE üzerinde pozitif etkiye sahiptir.

Literatür özetinden görüleceği üzere, Türkiye ekonomisine yönelik analizler çoğunlukla makro bir bakış sergilemektedir. Bölgesel nitelikte yalnızca üç çalışma tespit edilebilmiştir ve bunlara ait veri setleri ise güncel bilgileri içermemektedir. Dolayısıyla bu çalışma İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) düzeyindeki bölgesel bakış açısıyla literatüre güncel ve farklı bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

4. İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ SINIFLANDIRMASI (İBBS)

Türkiye’de uygulanan İBBS, Avrupa Birliği Katılım Ortaklığı Anlaşması şartlarından birisi olan Kalkınma Ajanslarının kurulması zorunluluğuna bağlı olarak uygulamaya geçirilmiştir (Taş, 2006: 187). 22.09.2002 tarih ve 24884 mükerrer sayılı Resmi Gazetede “*Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke çapında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasının tanımlanmasına ilişkin*” kararname yayımlanmıştır (Resmi Gazete, 22.09.2002).

İBBS üç düzeyden oluşmaktadır. Üçüncü düzey olarak ifade edilen sınıflandırma 81 ilden oluşmaktadır. Bu illerin coğrafi, kültürel ve ekonomik yönlerden birbirlerine yakın olanları ile ikinci düzey sınıflandırma yapılmış ve Türkiye 26 bölgeye ayrılmıştır. Son olarak yine coğrafi, kültürel ve ekonomik yakınlıklar dikkate alınarak söz konusu 26 bölge de kendi arasında birleştirilerek 12 adet birinci düzeyde bölge birimi oluşturulmuştur (TÜİK İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması, 2020).

5. YÖNTEM VE VERİ SETİ

Bu çalışmada temel amaç, enflasyonun kişi başına gelir düzeyi ile arasındaki ilişkiyi İBBS’ye dayalı olarak bölgesel bazda yorumlamaktır. TÜİK tarafından açıklanan İBBS düzeyindeki veriler kişi başına gelir için 2004; enflasyon için ise 2005’ten itibaren yıllık bazda yayımlanmaktadır. Ayrıca konuyla ilişkili olarak değerlendirmede dikkate alınan nüfus verisi 2007, işsizlik verisi 2004 ve eğitim verisi 2008 yılından bu yana açıklanmaktadır. Söz konusu değişkenlere ait zaman boyutunun kısıllığı ekonometrik yöntemlere dayalı analizlerde sapmasız ve tutarlı sonuçlar elde edilme ihtimalini düşürmektedir. Panel veriye dayalı analizlerde ise bölgesel farklılıklar yerine homojen katsayılara dayalı bir analiz ortaya çıkacağı için tercih edilmemiştir. Bu nedenle çalışmada var olan geçmiş veriler kullanılarak istatistiksel açıdan ortalamalara dayalı olarak süreç incelenmiştir.

Günümüzde ekonomi politikalarının belirlenmesinde, tüm ekonomiyi homojen kabul eden makro analizlere ek olarak, bölgesel farklılıkların varlığını ve alternatif politika ihtiyaçlarını ortaya koyan mikro bazda analizlerin önemi giderek artmaktadır. Bu nedenle İBBS Düzey 2 seçilerek, mümkün olan en dar kapsamda enflasyon ve büyüme verileri incelemeye konu edilmiştir.

Makro düzeyde yapılan çalışmalarda ortalama değerlerin kullanımı, sonuçların yorumlanması açısından pek tercih edilmemektedir. Ancak mikro bazlı bir analizde bölgesel farklılıkları ifade edebilmek amacıyla ortalama değerler dikkate alınmıştır. Böylece ülkenin genel durumuna kıyasla bölgelerin durumunun karşılaştırılabilirliği sağlanmıştır. Tarı ve Kumcu (2005), ortalama değerlerin, değişkenlerdeki başarıyı incelemede bir gösterge olduğunu belirtmişlerdir. MacCandless ve Weber (1995) de çalışmalarında ortalama değerleri kullanmışlar ve korelasyon katsayıları üzerinden enflasyon büyüme ilişkisini yorumlamışlardır.

Çalışmada kullanılan veri seti Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanından elde edilen İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2 kapsamındaki 26 bölgeden oluşmaktadır. Her bölge için 2009 baz yılı Kişi Başına reel GSYH büyüme oranı ve yıllık ortalama enflasyon değerleri esas alınmıştır. TÜİK tarafından ilan edilen nominal GSYH verileri, zincirlenmiş hacim endeksine göre reel düzeye çevrilmiştir. Bu yöntem, daha önceden kullanılan ve sabit bir baz yılına dayanan Reel GSYH hesaplamasından farklı olarak bir önceki yıldan kaynaklı fiyat artışını yok etmeye dayanmaktadır (TÜİK, 2020). GSYH verilerinin nominalden reel düzeye çevrilmesinde (1) numaralı eşitlikten faydalanılmıştır:

$$Kişi Başına Reel GSYH = \frac{t \text{ yılına ait Kişi Başına Nominal GSYH}}{1 + (t \text{ yılına ait yıllık ortalama tüketici enflasyonu)}} \quad (1)$$

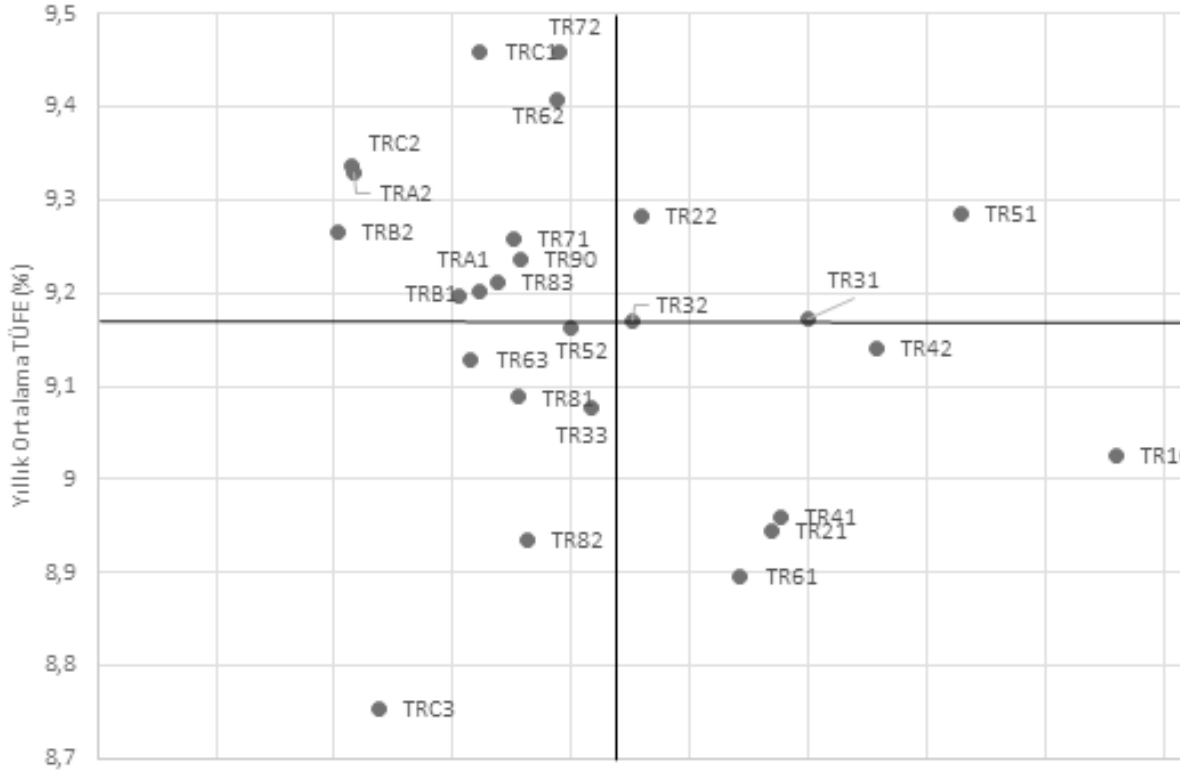
Analiz 2005-2018 dönemini kapsamaktadır. Bu seçim, TÜİK tarafından yayınlanan mevcut veri setinin sınırlarıyla oluşturulmuştur.

Bulgular alt başlığında ilk olarak 2005-2018 dönemi ortalama değerleri ile İBBS düzeyindeki bölgelerin yıllık ortalama tüketici fiyatları enflasyonu ve kişi başına gelir düzeyleri dağılım grafiği aracılığıyla incelenmiştir. Takip

eden analizler ise bu dağılım grafiğini esas alan ve bölgeleri yüksek gelir-düşük enflasyon, yüksek gelir-yüksek enflasyon, düşük gelir-yüksek enflasyon ve düşük gelir-düşük enflasyon şeklinde toplu halde sınıflandıran şekilde yapılmıştır. Mevcut veri setlerindeki eksiklikler nedeniyle analiz 2005-2018 yılları ile sınırlandırılmıştır.

6. BULGULAR

Şekil 1’de 2005-2018 yılları arasındaki ortalama kişi başına gelir düzeyi ve ortalama yıllık tüketici fiyatları endeksi değerinin bölgesel düzeyde dağılımı gösterilmektedir. Söz konusu dönemde toplam 26 bölgeye ait ortalama kişi başına reel gelir 16.824TL ve yıllık ortalama enflasyon düzeyi %9,17’dir. Şekildeki yatay ve dikey çizgiler tüm bölgelerin basit aritmetik ortalamasını ifade etmektedir.

Şekil 1: 2005-2018 Dönemi Ortalama Yıllık Ortalama Enflasyon ve Kişi Başına Reel Gelir Düzeyi

Kaynak: TÜİK Bölgesel İstatistik Verileri (2020) kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Şekil 1’deki veriler incelendiğinde 11 bölgenin yüksek enflasyon ve düşük gelir; 6 bölgenin düşük enflasyon ve düşük gelir; 5 bölgenin düşük enflasyon ve yüksek gelir; 4 bölgenin ise yüksek enflasyon ve yüksek gelir bölgesinde bulunduğu görülmektedir. Bir diğer bakış açısıyla da ortalamanın üzerinde kişi başına gelir ortalamasına sahip bölge sayısı 9 iken; ortalamanın üzerinde yıllık ortalama tüketici fiyatları enflasyonuna sahip bölge sayısı 15’tir. Tablo 2’de ortalama seviyelere göre dörtlü bir ayırım yapılarak İBBS bölgelerinin durumları özetlenmiştir.

Tablo 2: Ortalama Gelir ve Ortalama Enflasyon Düzeylerine Göre Bölgelerin Karşılaştırılması

Ortalamadaki Göreceli Düzeyine Göre	Bölge Sayısı	İlgili Bölgeler	Kişi Başı Reel GSYH	Yıllık Ortalama Enflasyon (%)
Yüksek Gelir - Düşük Enflasyon	5	TR10 (İstanbul) TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik) TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	Ortalama: 25636.86 En Düşük: 21701.05 En Yüksek: 34354.35	Ortalama: 8.99 En Düşük: 8.9 En Yüksek: 9.14
Yüksek Gelir - Yüksek Enflasyon	4	TR22 (Balıkesir, Çanakkale) TR31 (İzmir) TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) TR51 (Ankara)	Ortalama: 22390.01 En Düşük: 18058.75 En Yüksek: 29121.53	Ortalama: 9.23 En Düşük: 9.17 En Yüksek: 9.28
Düşük Gelir - Yüksek Enflasyon	11	TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) TR62 (Adana, Mersin) TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir) TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya) TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	Ortalama: 12385.45 En Düşük: 8092.91 En Yüksek: 15591.76	Ortalama: 9.31 En Düşük: 9.20 En Yüksek: 9.46
Düşük Gelir - Düşük Enflasyon	6	TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak) TR52 (Konya, Karaman) TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye) TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	Ortalama: 13908.36 En Düşük: 9498.53 En Yüksek: 16670.38	Ortalama: 9.02 En Düşük: 8.75 En Yüksek: 9.16

Kaynak: TÜİK Bölgesel İstatistik Verileri (2020) kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır. Tüm değerler 2005-2018 yıllarına ait verilerin aritmetik ortalamasıyla hesaplanmıştır.

Yüksek gelir düzeyi ile birlikte ortalama enflasyonun düşük olduğu bölgeler ağırlıklı olarak Marmara bölgesinde ve bu bölgenin etrafındaki illerde kümelenmiştir (İstanbul, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Bursa, Eskişehir, Bilecik, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova). Ayrıca TR61 düzey bölgesi oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur da aynı grup içinde yer almaktadır. Bu illerin ortak noktası GSYH'lerinin toplamının Türkiye GSYH'sinin yaklaşık yarısı olması, önemli limanlara ve demiryolu şebekelerine ev sahipliği yapmaları ya da bunlara çok yakın konumda bulunmaları olarak ifade edilebilir. Benzer şekilde yüksek gelirin yanında yüksek enflasyona sahip olan dört bölgenin de Ege kıyı şeridindeki iller ve ek olarak Ankara'dan oluşması da, yine yüksek gelir düzeyinde ulaşımın (aslında ticaretin) kolaylığının önemini göstermektedir. Buna karşılık hem kişi başına gelir düzeyi ortalaması genel ortalamanın altında olup hem de yüksek oranda enflasyonla yaşayan bölgeler ise ağırlıklı olarak Türkiye'nin doğusu, kuzey doğusu ve orta Anadolu bölgelerindedir. Bu bölgelerin temel ayırt edici özelliği büyük kısmının denizden uzak olması ya da liman imkânının yeterli olmaması, ağırlıklı olarak dağlık bölgede ya da dağlarla çevrili bir alanda bulunmaları gösterilebilir.

Bölgelerin ekonomik koşulları, üretilen katma değerinin de sektörel bazda farklılıklar göstermesine yol açmaktadır. Tablo 3'te iktisadi faaliyet kollarının (tarım, sanayi, hizmetler) her bölge için kendi içindeki dağılımı ve Türkiye kapsamındaki GSYH'nin hangi oranını oluşturduğu gösterilmiştir.

Tablo 3: Ortalama Gelir ve Ortalama Enflasyon Düzeylerine Göre Bölgelerin Yarattıkları Katma Değer ve Türkiye Ekonomisi İçindeki Toplam Payları

Ortalamadaki Göreceli Düzeyine Göre	İktisadi Faaliyet Kollarının Bölge Katma Değeri İçindeki Payı			Türkiye GSYH İçindeki Payı
	Tarım	Sanayi	Hizmetler	
Yüksek Gelir - Düşük Enflasyon	%2.8	%33.7	%63.5	%48.3
Yüksek Gelir - Yüksek Enflasyon	%6.7	%30.8	%62.5	%20.8
Düşük Gelir - Yüksek Enflasyon	%16.2	%25.9	%58.0	%20.1
Düşük Gelir - Düşük Enflasyon	%16.9	%31.2	%51.9	%10.9

Kaynak: TÜİK Bölgesel İstatistik Verileri (2020) kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır. Tüm değerler 2005-2018 yıllarına ait verilerin aritmetik ortalamasıyla hesaplanmıştır.

Tablo 3'e göre yüksek gelir ortalamasına sahip bölgelerin temel belirleyici özelliği hizmetler sektöründe yaratılan katma değer, diğer alanlara kıyasla çok daha yüksek olması ve tarım sektörünün görece çok düşük payıdır. Düşük gelirli bölgelerin ise %16-17 düzeyinde tarıma bağlı olmaları, özellikle bu alanda mevsimsel fiyat hareketlerine ve doğa olaylarına karşı savunmasız kalmaları bir dezavantaj olarak ortaya çıkmaktadır. Sanayi sektörü, söz konusu dört grupta da ekonomik katma değer anlamında birbirine yakın değerler almıştır (%25,9-%33,7 aralığı).

Türkiye genelinde İBBS bölge sınıflandırması kapsamındaki 26 bölge için kişi başına gelir düzeyi ortalaması ile enflasyon ortalaması arasındaki korelasyon düzeyi -0,25'tir. Bu durum değişkenlerden birindeki artışın, diğerini azaltıcı yönde etkilediğini; ancak katsayının düşük olması aralarındaki ilişkinin çok da kuvvetli olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla ortalama gelir ve enflasyon düzeyine göre yapılan dörtlü ayırmada bölgelerin nüfus artış hızı, eğitim düzeyi ve işsizlik/istihdam düzeyi gibi sosyo-ekonomik göstergelerin de dikkate alınmasının, mevcut durumun daha iyi anlaşılmasında ve politika önerilerinde bulunulmasında kolaylaştırıcı olacağı düşünülmektedir. Tablo 4'te adı geçen veriler karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 4: Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Durumlarının Karşılaştırılması

Ortalamadaki Göreceli Düzeyine Göre		Yıllık Ortalama Enflasyon Oranı	KB Reel Gelir Değişim	Nüfus Artış Hızı	İşsizlik Oranı	Lise Mezunlarının 15 Yaş ve Üzeri Nüfusa Oranı	Üniversite Mezunlarının 15 Yaş ve Üzeri Nüfusa Oranı
Yüksek Gelir - Düşük Enflasyon	Ortalama	8.99	3.29	1.97	10.10	24.23	12.53
	En Düşük	8.90	1.99	1.66	8.58	23.42	10.89
	En Yüksek	9.14	4.40	2.24	12.47	24.84	14.62
Yüksek Gelir - Yüksek Enflasyon	Ortalama	9.23	2.63	1.43	10.07	23.38	14.32
	En Düşük	9.17	2.00	0.94	6.30	20.63	11.68
	En Yüksek	9.28	3.11	1.92	13.94	28.00	18.92
Düşük Gelir - Yüksek Enflasyon	Ortalama	9.31	3.54	0.86	10.07	19.62	9.28
	En Düşük	9.20	2.28	-0.10	5.74	14.55	6.81
	En Yüksek	9.46	4.22	2.15	14.29	23.04	11.39
Düşük Gelir - Düşük Enflasyon	Ortalama	9.02	4.01	0.96	10.26	18.84	9.11
	En Düşük	8.75	2.49	0.27	6.34	16.67	7.46
	En Yüksek	9.16	4.88	1.57	19.65	21.60	10.09

Kaynak: TÜİK Bölgesel İstatistik Verileri (2020) kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır. Nüfus ile ilgili veriler 2007-2018 yıllarının, eğitim ile ilgili veriler 2008-2018 yıllarının ortalamasını yansıtırken, diğer veriler 2005-2018 dönemi ortalamalarından oluşturulmuştur. Tüm değerler yüzde (%) olarak ifade edilmiştir.

Kişi Başına Reel GSYH değişim oranı düşük gelirli bölgelerde gözle görünür oranda daha fazladır. Bu oransal büyüklüğün temel nedeni olarak, gelir düzeyinde yapılan aynı miktarsal değişimin (örneğin asgari ücrette yapılan artış), düşük gelirli bölgelerde daha büyük oransal etkiler sağlaması olarak gösterilebilir. Enflasyon açısından konuya yaklaşıldığında düşük enflasyon ortalamasına sahip bölgelerde kişi başına gelir artış hızının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu da Şekil 1 kapsamındaki yorumlarla (enflasyon ve gelir düzeyi arasındaki negatif korelasyon olması) tutarlılık arz etmektedir.

Nüfus artış hızı, yüksek gelirli bölgelerde ortalama %1'in üzerindeyken (%1.43 ve %1.97) düşük gelirli bölgelerde daha düşük seyretmiştir (%0.86-%0.96). Özellikle metropol yapıları ve yüksek nüfusları ile daha fazla ve farklı sektörlerde iş imkanı barındırdığı için bu bölgelerin göç alma potansiyelleri de, düşük gelirli illere kıyasla daha yüksektir. Ancak enflasyon seviyesi ile nüfus artış hızı arasında belli bir yönde ilişkiden söz edilememektedir. Örneğin, düşük enflasyonlu bölgelerde nüfus artış hızı ortalaması %0.96-%1.97 iken, yüksek enflasyonlu bölgelerdeki ortalama %0.86-%1.43 düzeyindedir.

İşsizlik verileri cinsinden karşılaştırma yapıldığında, ortalama değerlerin dört grup için de benzer olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (%10.07-%10.26 aralığı). Ancak ilgili döneme ait en düşük ve en yüksek değerler dikkate alındığında oransal farkın 0.5 ile 3 kat arasında olduğu görülmektedir. Bunda belirli bölgelerin sürekli yüksek işsizlik sorunu yaşarken, bazı bölgelerin ise dönem boyunca %10 sınırını dahi aşmamış olmaları temel etkindir. Örneğin TRC3, TR10, TR31, TR63 bölgelerinin analize konu olan 14 yıllık sürecin tümünde işsizlik oranı %10'un üzerindedir. Bu dört bölgenin üçü düşük enflasyonlu bölgeler grubundayken, gelir seviyesine göre ikisi yüksek ikisi düşük gelirli bölgedir. Buna karşılık, TR90, TR83, TR82, TR22 ve TRA1 bölgelerinde ise işsizlik oranı %10'un üzerine hiç çıkmamıştır. Bu beş bölgenin üçü düşük gelir ve yüksek enflasyon içeren gruptaki bölgelerdir. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında yüksek enflasyonlu bölgelerde işsizliğin görece daha düşük; düşük enflasyonlu bölgelerde ise daha fazla olduğu görülmektedir. İşsizliğin düşük olduğu bölgeler ağırlıklı olarak Orta ve Doğu Karadeniz olurken, yüksek işsizlik İstanbul ve İzmir gibi metropollerde de önemli bir sorun teşkil etmiştir.

Eğitim düzeyine bakıldığında ise özellikle yüksek gelir grubundaki illerde lise ve üniversite mezunlarının payının diğer gruptaki illere göre daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Aradaki fark özellikle üniversite mezunlarında daha belirgindir. Buna karşılık enflasyon düzeyi ile eğitim arasındaki ilişkiye dair net bir ifade kullanılamamaktadır. Düşük enflasyona sahip bölgelerde ortalama lise mezuniyeti oranı %18.84-%24.23 aralığında ve üniversite mezuniyeti oranı da %9.11-%12.53 aralığındadır. Buna paralel olarak yüksek enflasyonlu bölgelerde de aynı aralıklar sırasıyla %19.62-%23.38 ve %9.28-%14.32'dir. Oranların birbirine çok yakın değerlerde olması, enflasyon ve eğitim düzeyi ilişkisi hakkında bir yorumda bulunmayı güçleştirmektedir.

7. SONUÇ

Türkiye ekonomisi özelinde enflasyon büyüme konusundaki çalışmalar genellikle makro nitelik içermektedir. Ancak bu boyutta yapılan çalışmalar kullanılan değişkenlere ve tarih aralığına göre farklı sonuçlar vermiş olmakla birlikte, ağırlıklı olarak enflasyonun büyüme üzerinde negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bölgesel nitelikte tespit edilebilen üç çalışma vardır. Bu çalışmaların biri Marmara bölgesi hariç diğer bölgelerde enflasyonun büyümeyi negatif etkilediğini tespit etmiştir. Diğer çalışmada ise uzun dönemli büyüme için fiyat istikrarının sağlanmasının ve korunmasının önemine vurgu yapılmıştır. Üçüncü çalışmada ise %15'lik eşik enflasyon değerinin üzerinde büyümenin negatif etkilendiği belirtilmiştir.

Bu çalışmada ise literatüre farklı bir bakış açısıyla yaklaşılmış, ulusal bazlı veriler yerine TÜİK tarafından açıklanan İBBS Düzey-2 verileri kullanılarak bölgesel bir değerlendirme yapılmıştır. Veri setlerinin yapısı gereği analiz dönemi 2005-2018 yılları olarak seçilmiştir. Analizde olası dönemlik hareketlerin etkisini ortadan kaldırabilmek için yıllık ortalama tüketici fiyatları enflasyonu ve kişi başına reel GSYH kullanılmıştır. Ayrıca sonuçların daha iyi yorumlanabilmesi amacıyla nüfus, işsizlik ve eğitim düzeyi gibi açıklayıcı değişkenler de dikkate alınmıştır. Her bölge için tüm verilerin 2005-2018 yılları arasındaki ortalama değerleri kullanılmıştır.

İlk olarak İBBS Düzey-2 kapsamındaki bölgelerin ortalama değerleri ile enflasyon ve kişi başına gelir düzeyleri kıyaslanmış ve bölgeler yüksek gelir-düşük enflasyon, yüksek gelir-yüksek enflasyon, düşük gelir-yüksek enflasyon, düşük gelir-düşük enflasyon olarak dört başlık altında toplanmıştır. Bu ayrımında 26 bölgenin ortalamasına göre

eşik kabul edilebilecek enflasyon ve gelir değerleri tespit edilmiş ve bu değerler üzerinde ya da altında olmalarına göre sınıflandırma yapılmıştır.

Yapılan hesaplamalar yüksek gelir-düşük enflasyon ortalamasına sahip olan 5, yüksek gelir-yüksek enflasyon ortalamasına sahip olan 4, düşük gelir-yüksek enflasyon ortalamasına sahip olan 11 ve düşük gelir-düşük enflasyon ortalamasına sahip olan 6 bölge olduğunu göstermektedir. Yüksek gelire sahip olan bölgelerde coğrafi açıdan büyük ölçüde benzerlik olması dikkati çekmektedir. Ayrıca önemli limanlara ev sahipliği yapmaları ya da tren ve kara yolu ağının kuvvetli olması, hizmetler sektöründen yaratılan katma değerler oldukça yüksek olması da diğer ortak noktaları oluşturmaktadır. Düşük gelirli bölgeler ise ağırlıklı olarak ülkenin iç kesimlerinden oluşmaktadır. Ancak Karadeniz bölgesi hem deniz kenarında olması hem de önemli liman hatlarına sahip olmasına rağmen, Adana ve Mersin gibi iller ise hem kara ve demir yolu ağına sahip olmaları hem de limanlara sahip olmalarına rağmen düşük gelirli bölgeler arasındadır. Bu da ekonomik bir analizde gelir düzeyi farklılığında coğrafi konumun tek başına açıklama için yeterli olmadığını; dört sınıfa dâhil bölgeler için sosyo-ekonomik verilerle de tartışmanın genişletilmesinin uygun olacağını göstermektedir.

İktisadi faaliyet kollarına göre bir hesaplama yapıldığında yüksek gelirli bölgelerde hizmetler sektörünün düşük gelirli bölgelere göre daha fazla ağırlığının olduğu; düşük enflasyonlu bölgelerde ise sanayi sektörünün ağırlığının yüksek enflasyonlu bölgelere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. Nüfus artış hızı, yüksek gelirli bölgelerde, düşük gelirli bölgelere kıyasla daha fazladır. Ancak enflasyon seviyesi ile nüfus artış hızı arasında belli bir yönde ilişki söz edilememektedir. İşsizlik verileri cinsinden karşılaştırma yapıldığında, ortalama değerlerin dört grup için de benzer olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak belirli bölgelerin sürekli yüksek işsizlik sorunu yaşarken, bazı bölgelerin ise dönem boyunca hiç %10 sınırını bile aşmamış olmaları özellikle dikkati çekmektedir. Bu veri nüfus artış hızı ile değerlendirildiğinde iç göçün bölgesel ekonomik dengeleri bozucu etki yaratabileceğini düşündürmektedir. Eğitim düzeyine bakıldığında ise özellikle yüksek gelir grubundaki illerde lise ve üniversite mezunlarının payının diğer gruptaki illere göre daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Buna karşılık enflasyon düzeyi ile eğitim arasındaki ilişkiye dair net bir ifade kullanılamamaktadır.

Türkiye genelinde hem düşük gelir hem de yüksek enflasyon ile yaşayan toplam 11 bölge bulunmaktadır. Sadece söz konusu iki değişken temel alındığında, 2018 verilerine göre Türkiye nüfusunun yaklaşık üçte birini oluşturan bu grupta yaşayanlar oldukça dezavantajlı konumdadırlar. Grup kapsamındaki 40 ilin 10'u ülkenin doğu ve güneyindeki sınır illeri; 5'inin Karadeniz sahil kesimi ve 2'sinin de Akdeniz sahil kesiminde olduğu görülmektedir. Yine bu gruptaki iller, iktisadi faaliyet kollarından sanayi ve hizmetler alanında diğer üç gruba kıyasla oldukça düşük seviyede katma değere sahiptirler. Üniversite mezunlarının 15 yaş ve üzeri kesime oranı %9,28 ve lise/dengi okul mezunlarının 15 yaş ve üzeri kesime oranı ise %19,62 ortalama ile oldukça düşük seviyededir. Nüfus artış hızı ortalaması da %0,86 ile dört grup içindeki en düşük seviyedir. Dolayısıyla zorlu ekonomik yaşam koşulları göçün artmasına, düşük talep nedeniyle başta sanayi olmak üzere yatırım seviyesinin düşüklüğüne yol açmaktadır. Ayrıca eğitim seviyesi de bölgedeki illerin beşeri sermaye anlamında da sıkıntılı olduğu göstermektedir. Bu bölgede üretim faaliyetlerinin teşvik edilmesi, tarımda alan başına verimliliğin artırılması, eğitilmiş işgücünün bölgeye çekilerek işverenlerle buluşturulabilmesi, sınır illerinde ticaretin artırılması ve kara ve deniz sınır kapılarının daha işlevsel hale getirilmesi, iç güvenliğin sağlanması ve huzurun artması orta ve uzun vadede bölgenin yaşam kalitesinin iyileşmesini ve Türkiye genelinde ortalamadan sapmaların da azalmasını sağlayabilecektir.

Türkiye için ekonomik verilerde belli bir istikrarın sağlanması ve dalgalanmaların azaltılabilmesi, ülke ekonomisinin daha sağlıklı bir şekilde güçlenmesini sağlayacaktır. Tek hedef olarak enflasyonun düşürülmesini gören ve daraltıcı ya da genişletici para/maliye politikalarına dayanan; ancak ulusal çapta etkili olabilecek politikaların yanı sıra yerele özgü politikalar da geliştirilmelidir. Bu kapsamda üretimin artmasını, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesini, üretimin her aşamasında ithalat bağımlılığının azaltılmasını, firmaların komşu ülkeler veya daha küresel çapta ihracata açılmalarının teşvik edilmesi ve rekabet güçlerinin korunması, ulaşım ağının güçlendirilerek şehirler ve komşu ülkeler arasındaki ulaşımın kolaylaştırılması, dezavantajlı bölgelerde eğitim imkânlarının artmasıyla beşeri sermayenin geliştirilmesi kısa veya uzun vadede alınabilecek önemler ve uygulamalar arasında gösterilebilir. Bunlarla birlikte kamusal harcamaların yine bölge ekonomisinde kullanılabilmesi için kayıt dışılığın azaltılması, vergileme uygulamalarının daha adil hale getirilmesi gibi önemler alınmalıdır.

Diğer yandan özellikle düşük gelirli bölgelerde tarımın görece önemli olması da göz ardı edilmemelidir. Nüfus artışı, yeni konut ve sanayi alanları açılması gibi sebeplerle tarımsal üretim yapılan arazinin azalması durumuna karşılık dekar başına verimliliği artıracak uygulamaların sağlanması, hem ülke çapında gıda güvenliğinin sağlanmasına hem de tarımsal ürünlerden kaynaklı enflasyondaki devrevî hareketlerin yumuşatılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca ham tarım ürünü yerine işlenmiş ve katma değeri yüksek ürünlerin ihraç edilmesi de ülke ve bölge ekonomisine önemli bir gelir potansiyeli getirecektir.

Bir yılda gerçekleştirilen milli gelirin, ülke genelinde mümkün olduğunca dengeli dağıtımının sağlanması, hem işsizlik gibi nedenlerle göçün önüne geçilmesini, hem de göç alan yerdeki konut ve istihdam piyasalarındaki fiyat mekanizmasının bozulmamasını sağlayacaktır. Bölgeler arasındaki gelir farkının azaltılması, yaşam standartlarının da yükselmesini ve hem üretimin hem de nüfusun ülkenin belli yerlerinde yoğunlaşmasını engellemiş olacaktır.

Gelecek yıllarda hem bu analizde adı geçen veri setlerinin hem de sağlık, yaşam memnuniyeti, insani gelişmişlik göstergeleri gibi diğer sosyal ve kültürel veri setlerinin İBBS Düzey 1 veya Düzey 2 için tarih boyutunun genişlemesi daha detaylı ve farklı yaklaşımlara dayanan analizlerin yapılmasına olanak sağlayacaktır. Mevcut veri setlerinin dönemsel analizine dayanan bu çalışmanın da gelecekteki bölgesel nitelikli analizlere ışık tutması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Akan, Y. ve Kanca, O. C. (2015). Türkiye’de Dış Borçlanma, Büyüme Ve Enflasyon İlişkisi: Var Yaklaşımı (1980-2013), *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33/3, 1-22.
- Akgül, I. ve Özdemir, S. (2012). Enflasyon Eşiği ve Ekonomik Büyüme Etkisi, *İktisat İşletme ve Finans*, 27/313, 85-106.
- Akyazı, H. ve Ekinci, A. (2009). Enflasyon Hedeflemesi, Büyüme ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, *Bankacılar Dergisi*, 68, 3-19.
- Aydın, C. (2017). Türkiye’de Bölgesel Enflasyonun Bölgesel İşsizlik ve Büyüme Üzerine Etkisi: Panel Yumuşak Geçişli Regresyon Yaklaşımından Yeni Kanıtlar. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15/3, 114-131.
- Berber, M. ve Artan, S. (2004). “Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, Discussion Paper, No. 2004/21, *Türkiye Ekonomi Kurumu*, Ankara
- Black, J. (1959). Inflation and Long-Run Growth. *Economia*, 26/102, 145-153.
- Dornbusch, R., & Frenkel, J. (1973). Inflation and Growth: Alternative Approaches. *Journal of Money, Credit and Banking*, 5/1, 141-156.
- Emsen, Ö. S., Turan, S. A., Aksu, H. (2012). Sınır Testi ile Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye Üzerine İncelemeler. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 12/2, 25-40.
- Esen, Ö., Aydın, C., Aydın, R. (2016). Inflation Threshold Effect on Economic Growth in Turkey, *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, VII/8(22), 1983-1993.
- Fisher, I. (1973). I Discovered the Phillips Curve: “A Statistical Relation between Unemployment and Price Changes”. *Journal of Political Economy*, 81/2, 496-502.
- Grier, K. B. & Tullock, G. (1989). An Empirical Analysis of Cross-National Economic Growth, 1951-1980, *Journal of Monetary Economics*, 24/2, 259-276.
- Hineline, D. R. (2007). Examining the Robustness of the Inflation and Growth Relationship, *Southern Economic Journal*, 73/4, 1020-1037.
- Kaldor, N. (1959). Economic Growth and the Problem of Inflation. *Economica*, 26/104, 287-298.
- Karabulut, Ş. (2019). Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Enflasyon İlişkisi, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6/2, 171-184.
- Karaca, O. (2003). Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4/2, 247-255.
- Karaçor, Z., Özer, H., Saraç, T. B. (2011). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007), *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4/2, 29-44.

- Kaya, V. ve Yılmaz, Ö. (2006). Bölgesel Enflasyon Bölgesel Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Zaman Serisi ve Panel Veri Analizleri, *İktisat İşletme ve Finans*, 21/247, 62-78.
- Korkmaz, Ö. (2017). Enflasyon Oranını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32/2, 109-142.
- Levine, R. & Renelt, D. (1992). A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regressions, *The American Economic Review*, 82/4, 942-963.
- Lipsey, R. G. (1978). "The Place of the Phillips Curve in Macroeconomic Models," Working Paper 215, Economics Department, Queen's University. <https://www.researchgate.net/publication/261871031> (22.05.2020).
- Lucas, R. E. (1973). Some International Evidence of Output-Inflation Tradeoffs. *The American Economic Review*, 63/3, 326-334.
- MacCandless, G. T. ve Weber, W. E. (1995), Some Monetary Facts, *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, 19/3, 2-11
- Mundell, R. A. (1965). Growth, stability, and inflationary finance. *Journal of Political Economy*, 73/2, 97-109.
- Phillips, A. (1958). "The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957", *Economica*, 25/100, 283-299.
- Resmi Gazete (22.09.2002). Bölgesel İstatistiklerin Toplanması, Geliştirilmesi, Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Analizlerinin Yapılması, Bölgesel Politikaların Çerçevesinin Belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine Uygun Karşılaştırılabilir İstatistik Veri Tabanı Oluşturulması Amacıyla Ülke Çapında İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasının Tanımlanmasına İlişkin Hakkında Karar, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/09/20020922.htm#3> Erişim Tarihi: 07.09.2020
- Sevinç, H. ve Akıncı, M. (2015). Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Enflasyonun Bölgesel Büyüme Üzerindeki Etkisi: Dost mu Yoksa Düşman mı?, 3. Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı Konferans Bildirileri, 15-16 Ekim 2015, Bingöl, 571-585.
- Sidrauski, M. (1967). Inflation and economic growth. *Journal of political economy*, 75/6, 796-810.
- Snowdon, B. ve Vane H. R. (2012). *Modern Makroekonomi Temelleri, Gelişimi, Bugünü*, (Çev. Ed. Barış Kablamacı), Efil Yayınevi, Ankara.
- Stockman, A. C. (1981). Anticipated Inflation and the Capital Stock in a Cash In-Advance Economy. *Journal of Monetary Economics*, 8/3, 387-393.
- Tarı R. ve Kumcu F. S. (2005). Türkiye'de İstikrarsız Büyümenin Analizi (1983-2003 Dönemi), *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/1, 156-179.
- Taş, B. (2006). AB Uyum Sürecinde Türkiye İçin Yeni Bir Bölge Kavramı: İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS), *Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/2, 185-198.
- Terzi, H. (2004). Türkiye'de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1924-2002), *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6/3, 59-75.
- Toker, K. ve Gürel, S. P. (2019). Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisinde Mundell-Tobin Etkisinin Analizi, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36, 335-348.
- TOPCU, E. (2017). Enflasyon Oranı-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 7/2, 180-191.
- TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr> (04.08.2020)
- TÜİK Bölgesel İstatistik Verileri (2020). <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/sorguSayfa.do?target=tablo> (04.08.2020).
- TÜİK İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (2020). <https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId=164&turlId=7&turAdi=%205.%20Co%20C4%9Fafi%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar> (07.09.2020)
- Türkekel, B. (2007). Türkiye'de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Tarım Sektörü İtibariyle Ekonometrik Bir Analiz, *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 44/1, 163-175.
- Wai, U. (1959). The Relation between Inflation and Economic Development: A Statistical Inductive Study. *Staff Papers (International Monetary Fund)*, 7/2, 302-317.

Uysal, D., Mucuk, M., Alptekin, V. (2008). Türkiye Ekonomisinde Vektör Otoregresif Model İle Enflasyon - Büyüme İlişkisinin Analizi, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/8, 55-71.

Vogel, R.C. (1974). The Dynamics of Inflation in Latin America, 1950-1969, *The American Economic Review*, 64/1, 102-114.

Yapraklı, S. (2010). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Eş-Bütünleşme ve Nedensellik Analizi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10/2, 287-301.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).